

érdekesebb műsorszámában, Ralph Vaughan Williams – két zenekarra komponált – *Fantázia egy Thomas Tallis-témára* című alkotásában Kováts Péter értő vezénylese és az átszellemült-szuggesztív közös muzsikálás jóvoltából a koncert egyik csúcspontját jelölje ki. Ezt követően Fenyő László csellóján érzékeny kantilénával, rendkívül kifejező előadásban csendült fel Rachmaninov *Vocalise*-a, az est végén pedig

Liszt Ferenc *Magyar fantáziáját* Balázs János szórakoztató bravúrdarabként értelmezte, jellegzetes *al fresco* közelítésmóddal zongorázva, a virtuozitás igényét mindenekelőtt gesztusrendszerként és magatartásformaként érvényesítve.

A Mendelssohn Kamarazenekar gálakoncertje. Auer Fesztivál, Veszprém, Hangvilla, 2025. július 29.

Stuber Andrea

De hová?

Manapság két vidéki színház van, ahová érdemes, sőt kell menni. Az egyik a miskolci Nemzeti, a másik a szombathelyi Weöres Sándor Színház. Evvel az empirikus tapasztalattal akartam kezdeni *A Noszty fiú esete Tóth Marival* szombathelyi előadásáról szóló írást, de ezt a két mondatot kiütötte a nyeregből Andor József, az *Élet* című katolikus, szépirodalmi és kritikai hetilap (1909–1944) szerkesztője és szerzője, aki így vélekedett lapja hasábjain Mikszáth Kálmán 1908-ban megjelent regényéről:

„Mikszáth műveit idegen nyelvre is lefordítják s ez haszon a magyar irodalom hírére, de külföldi a regényben alig fog mást látni, mint a magyar nemzet ellenségeinek igazát. A magyar társadalom torzképét, erőszakos, dölyfös politikusokat, korlátolt, műveletlen, fenékgig rom-

lott középosztályt, lelkiismeretlen közigazgatást. Mindazt szóval, amivel sok ellenségünk oly kitartással vádol s amit a legmagyarabb magyar író cinikus magasróllátással igazol. E könyv amely nyeresége irodalmunknak, olyan kára lehet nemzetünknek.”

A fenti idézetből rögtön sejthető, hogy ma is számot tarthat figyelmünkre az a 20. század eleji társadalomkép, amelyet Mikszáth a maga gunyoros módján ábrázolt művében. Színesen festette le a beszédes nevű Bontó vármegye életét: a levitézlett dzsentrieket, a csetlő-botló polgárosodást, a kicsit sem szárnyaló gazdaságot, a züllő politikát, a megrendült erkölcsöt, a kiürült formákat. És ahogyan a Noszty fiú esetét Tóth Marival Szombathelyen színre vitték, abból ki is érződik minden, aminek

egy valamirevaló színházi produkcióban benne kell lennie. Például a szerző egyszerre kedélyes és kesernyés humora. Plusz az előadás forma- és mozgásvilágának saját humora. Vagy a történet közegének súlyos, vigasztalan mocskossága. Bontó vármegyében tulajdonképpen csak egyetlen makulátlanul tisztességes és józan ítélőképes-gű ember él, Tóth Mihály, de ő is csak ideiglenesen, tartózkodási hely jelleggel. Amerikából jött haza milliomos „kifizikirályként”, aztán itt fokozatosan elvész az anyaföldje iránti lelkesedése, és hamarosan visszamegy az óceánon túlra. Szabó Tibor játssza Tóth Mari apját, tisztán, egyszerűen, megingathatatlanul, és több méltósággal, mint amennyit Bontó vármegye úri társaságának tagjai összesen képviselnek. A felesége picit, hangos, hisztérikus, nagyravágyó nő – Csonka Szilvia csudamód empátiát is képes kelteni a figura iránt. Krisztina asszonyt a férje bölcs szeretettel kezeli és viseli, de meghitt családi kapcsolat itt csak az apa és a lánya között érhető tetten. Bensőséges szeretet és bizalom egymás iránt. Ez utóbbi teszi érthetővé és hihetővé, hogy Mari – aki Mari Doro-tya játékában teljességgel mai, érzékeny, szolid, kissé önbizalomhiányos fiatal lány – végül elutasítja a házasságot a hozományvadász, szélhámos Noszty Ferivel. Annak ellenére, hogy a Gyulai-Zékány István játszotta legényes (és legényeseket táncoló) fiatalember megperzselte a szívét.

Ezt még nem említettem, de mint-hogy a szombathelyi előadást a rendező-koreográfus Horváth Csaba vitte színre, így bőségesen tartal-

maz tánc-, illetve mozgásszínházi elemeket. Márpedig amikor táncra vagy együttes mozgáskoreográfiára kerül sor, akkor a néző szemé azonnal Gyulai-Zékány Istvánra tapad, ez így van és nincs másképp. Csodálatos például, ahogy táncolva hamisít váltót, vagy feltartott kézzel ropja, amikor Tóth Mari félig-negyedig tréfásan ráfog egy vadászpuskát. De még ha verik, az is mutatós esik-kel tánc. Az előadás amúgy is avval a nézőbarát kezdéssel él, hogy miközben egy-egy színész narrál, mesél a szereplőkről és az eseményekről, az említett hősök táncos-mozgásos vicces formában illusztrálják az elhangzottakat. A színházban mostanában oly divatos narráció idővel némiképp visszaszorul a játékban, és átadja helyét a szabályosforma színpadi jelene-teknek, ugyanakkor a mozgás, a tánc mindvégig jelen van nemcsak szórakoztatásul és gyönyörködte-tésül, hanem tartalmas karakterformáló eszközként is. A főispáni pozícióba tukmált báró Kopereczky Izsák Izraelt alakító Widder Krisz-tóf például bravúros mozgással – és elragadóan bugyuta arckifejezésekkel – győz meg arról, hogy a Noszty Ferit kényszerűen mentoráló jómó-dú, kissé tohonya férfi talán nem a legélesebb kés a fiókban, de nem is a legveszélyesebb. Amikor elmegy Nosztyékhoz adósságot behajtani, akkor ott Máli tantit találja, akinek képében Bálint Éva úrinős pózban, egyik lábát a másikon átvetve ül, s a kezében olyan eleganciával tart egy szál újhagymát, mintha hosz-szú szárú szipka lenne. (Az előadás második részére ez az újhagyma póréhgagymává nő, mintegy jelezve a család rég várt gyarapodását.)

Widder Kristóf Kopereczky bárója lánykérésnél esetén ugyan – egyik lába zöld műanyagládában, másik piros cserépben, majdnem spárgába csúszik szét –, de mikor igent mond neki Nagy-Bakonyi Boglárka Noszty Vilmája, akkor fejest ugrik a nagy kaspóba, és boldogan kálimpál ki belőle a két lábával. Ráadásul Kopereczkynk csak igazán indokolt düh esetén vezeti le úgy a feszültségét, hogy veri az embereit, Malinka titkárt (Kuttner Dávid) és a rafkós, pufidzsekis Bubenyikot, akit Horkay Barnabás kelt életre gazdagon, stílusosan.

A színpadi adaptációt a vajdasági származású kiváló dramaturg, Gyarmati Kata készítette. A politikát, a korabeli közélet szálait jobbra mellőzte, kihagyva ország- vagy megyegyűlési eseményeket, beszédeket. A rendezőt kétségkívül maga a természetes közeg, az élőhely érdekelte, az emberek, akiknek energiáit minden körülmények között a pénz, az élv, a rang, a hatalom hajhászása köti le. Az áhított, megszerezni vagy megőrizni vágyott vagyon és jómód egyébként nem érzékelhető, nem kézzelfogható. Mint az a Horváth Csaba-rendezésekre jellemző, akadnak a színen egyszerű, többfunkciós „háztartási” kelléktárgyak, amelyek meghatározzák az előadás képi világát. Kiss-Benedek Miklós és Kalászi Zoltán díszlettervezők ezúttal nagy, piros, cserépszerű műanyag edényeket és kisebb zöld műanyag ládákat kínáltak fel a játékhoz. Az előbbiben akár aludni is lehet, az utóbbiba lépve táncolni, fejre húzva bujkálni, de akár kisbaba bölcsőjének is megteszi. Látunk továbbá félkörívben hajló, lépcsőzetes mászókaszerűsé-

get is, ez legjobb formájában plasztikusan eljátssza a kocsit, amelyet a főköttőr vénasszonyok képében Hajdu Péter István és Kuttner Bálint „húznak” ló üzemmódban.

A szombathelyi Mikszáth-bemutató jó érzékű és erőteljes hatású. Hosszú ugyan, de csak úgy hosszú, hogy nem rövid. Az adaptáció menete, a tagoltsága, a rendezői eszközök és a színészek virgonc, helyenként fregolizó játéka mindvégig szorosan tartja a nézőt. Kellemes feloldás olykor a zene – Némedi Árpád a nyílt színi cimbalmos – és a mozgásos kavalkád. A történet vége kellő súllyal nehezedik ránk. A Noszty–Tóth-lakodalomra jövő helybéli rokonság nagy garral érkezik, és megszegyenül a parti váratlan, dacos visszamondásakor. Ám ők ezen valószínűleg könnyedén túllépnek majd. Az áldozat itt a menyasszonyfehérbe öltözött Tóth Mari, akire rászűkül végül a reflektorfény, amikor már tudja, apjába kapaszkodva, hogy innen el kell menni. Menekülni.

Mikszáth Kálmán annak idején nem légből kapta *A Noszty fiú esete Tóth Marival* témáját, konkrét eset ihlette. Újság hírelte a bácskai szenzációt, miszerint egy ifjú dzsentrí megszöktette egy felvidéki milliomos lányát, az apa azonban nem volt hajlandó házassággal rendezni a helyzetet, inkább rögtön külföldre küldte a társadalom által leértékeltnek tekintett teremtést. Az azóta eltelt bő kétszáz évben bizonyára rengeteg olyan eset történt, amikor lányokat kelleetlenül kellett férjhez adni olyan férfiakhoz, akik számításból vagy szerelemből vagy csak úgy, de kompromittálták őket. Mari Dorottya Tóth Marijában

nincs egyetlen olyan vonás, érzemény, gondolat, tett sem, amely ne lenne elképzelhető, feltételezhető, sőt átélhető bármely tegnapi vagy mai fiatal lány kapcsán. Na, talán egy. Amikor az apja, Tóth Mihály azt kérdezi tőle, hogy mi a legfontosabb tulajdonsága a férfiembernek. (Ezt a kérdést egyébként nem találom a regényben.) Mari azt válaszolja: a becsület. Hát lehet, hogy ez ma így elsőre kevés embernek jutna eszébe.

A Noszty fiú esete Tóth Marival. A szombathelyi Weöres Sándor Színház előadása. **Mikszáth Kálmán** regényét színpadra írta: **Gyarmati Kata**. Dramaturg: **Tóth Réka Ágnes**. Díszlet: **Kiss-Benedek Kristóf, Kalászi Zoltán**. Jelmez: **Benedek Mari**. Szereplők: **Szabó Tibor, Mari Dorottya, Csonka Szilvia, Hajdu Péter István, Szalma Lenke e. h., Tarjányi Liza e. h., Sipos László Márk, Gyulai-Zékány István, Nagy-Bakonyi Boglárka, Bálint Éva, Némédi Árpád, Widder Kristóf m. v., Horkay Barnabás m. v.** Rendező: **Horváth Csaba**.

Vadas József

Az első hazai irodaház

130

Valószínűleg sokan megkönnyebültek, amikor az ünnep előestéjén, március 14-én a köztársasági elnök ünnepélyes keretek között átadta a HUN-REN székházának kulcsát a volt akadémiai kutatóhelyeket magába olvasztó intézmény elnökének, Gulyás Balázs orvos-neurobiológusnak. Azt lehetett gondolni, hogy az aktuálisan véget ér a tudományos intézetek hovatovább évtizedes kálváriája a munkatársak már régóta esedékes fizetésrendezésének belengetésével.

A mindenkori hatalomtól (még a szocializmus évtizedeiben is többé-kevésbé) független kutatóbázis bekerítése 2014-ben kezdődött a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) einstandolásával. Ha jól értelmezem a dokumentumokat, az alap kutatások és a kormányzati elképzelések összehangolása lett volna a feladata, amit elviekben kifogásolni aligha lehet. Talán nem működött

kellő hatékonysággal vagy alapjaiban nem változtatott látványosan a korábbi gyakorlaton. Mással aligha magyarázható az az immár drasztikus lépés, hogy a tizenegy akadémiai kutatóintézetet és a nyolc kutatóközpontot 2019-ben leválasztották Széchenyi téri anyaintézményéről, miután átvilágították őket. Összevonásukkal alakult meg Maróth Miklós elnökségével az Eötvös Loránd Kutató Hálózat (ELKH). Az MTA vezetése – heves vita után, a közgyűlés nem kis hányadának ellenkezése dacára – utóbb az ingatlanok tulajdonjogát is átengedte az időközben HUN-REN névre váltó intézménynek. Sokak szerint indokolatlanul alacsony áron, ezért Radnóti Sándor akadémikus pert indított és bírósághoz fordult. A történet tehát nem zárult le; már csak azért sem, mert idén nyáron újabb váratlan fejlemény történt: a közgazdasági, a bölcsészettudományi, a nyelvtudományi